

Hyvinvoinnin monet muodot-kurssin sosiaalisen hyvinvoinnin osion podcast

Tekstivastine, Johanna Kiili ja Paula Vainikka

Tervetuloa kuuntelemaan sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvää podcastia.

Meillä on täällä Paula ja Johanna ja kohta esittelemme itsemme vähän tarkemmin, mutta voisin ensin kertoa sen, että kerromme teille itsestämme ja sen lisäksi sosiaalisen hyvinvoinnin käsitteestä ihan lyhyesti, mitä me sillä tarkoitetaan. Meillä on myös muutamia esimerkkejä, joiden kautta me tätä sosiaalista hyvinvointia lähestytään. Eli tässä on perusidea tästä meidän podcastista.

Mennään ensin meidän esittelyihin. Kerro sä Paula ensin: kuka olet ja mistä tulet?

Minun nimeni on Paula Vainikka ja tällä hetkellä työskentelen Lapin yliopistolla sosiaalityön väitöskirjatutkijana. Tutkin väitöskirjassani sitä, miten sosiaalityöntekijät kokevat voivansa vastata lasten suruun liittyviin tarpeisiin. Sen lisäksi, että teen väitöskirjaa, työskentelen myös nuorempana tutkijana kahdessa eri tutkimushankkeessa. Tutkimuskiinnostukseni on nimenomaan sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä, lapsuudessa ylipäättään ilmiönä, lastensuojelussa ja lasten oikeuksissa. Ehkä vähän haluan teille myös taustoittaa omaa työhistoriaani: olen koulutukseltani sekä sosionomi AMK että myöskin laillistettu sosiaalityöntekijä yhteiskuntatieteiden maisteri ja nyt myös vasta valmistunut rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutuksesta. Ennen yliopistouraa olen työskennellyt pitkään vammaispalveluissa eri työtehtävissä ja viimeisimmäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijänä lastensuojelun avohuollossa.

Kiitos! Ja minä olen Johanna Kiili. Toimin sosiaalityön apulaisprofessorina Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Olen ollut sosiaalityöstä ja lapsuudesta kiinnostunut tosi pitkään, jo ihan tuolta vuosituhanen vaihteesta asti. Olen tehnyt lapsuuteen liittyvää tutkimusta, jotka on erityisesti liittyneet lasten oikeuksiin, lastensuojeluun, lapsipolitiikkaan ja myös rakenteelliseen sosiaalityöhön. Minulla on myös aika pitkä opetuskokemus yliopistolta. Olen tehnyt vähän muitakin hommia tässä vuosien saatossa, ollut esimerkiksi ylitarkastajana tuolla lapsiasiavaltuutetun toimistossa. Tässä nykyisessä tehtävässä olen erityisesti kiinnostunut perhetyöstä yhtenä palvelumuotona, jota tarjotaan lapsille ja perheille ja myös tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnasta.

Se miten me tunnetaan ja miksi me tässä istutaan ja jutellaan keskenämme, liittyä tähän rakenteelliseen sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen. Minä olin siellä opettajana yliopiston puolelta ja Paula on ollut siellä opiskelijana ja valmistuit tosiaan hiljattain. Sitä kautta tunnemme toisemme ja päädyimme tänne sohvalle istumaan ja juttelemaan sosiaalisesta hyvinvoinnista. Ja tämä menee oikeastaan aika kivasti, koska meillä on kuitenkin hyvin samankaltaiset intressit tutkimusmielessä ja muutenkin niin tämä on hyvä kombo näin.

Tarkennan että meidän podcastin painopiste on tosiaan lapsissa, nuorissa ja perheissä ja lastensuojelussa eli se sosiaalinen hyvinvointi tulee tarkasteluun sitä kautta ja sitten puhutaan myös ihan siis tutkimuksen tekemisestä lasten kanssa, kun tarkastellaan sosiaalista hyvinvointia.

Mitä sosiaalinen hyvinvointi tässä tarkoittaa?

Voisin ihan lyhyesti tässä alussa kertoa sosiaalisen hyvinvoinnin käsitteestä, että mistä näkökulmasta me sitä tarkastelemme. Tämä nyt ei ole pitkä pitkä juttu, mutta on ehkä kuulijalle ihan hyvä vähän saada käsitystä siitä, mikä on meidän näkökulma. Kuten varmaan jo aiemmista osioista tähän MOOC jaksoon liittyen tiedättekin, että hyvinvointi ylipäänsä ja sosiaalinen hyvinvointi myöskin on tosi

monitasoinen käsite, että siitä ei ole mitään yhtä tiettyä määritelmää eikä konsensusta. Käsite liikkuu yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla ja siihen liittyy itse asiassa aika isoja ja vahvojakin muita käsitteitä ja määritelmiä kuten luottamusta, osallisuutta, valtaa, normeja, arvoja ja ylipäänsä hyvää elämää.

Ja koska se on moniulotteinen käsite niin me nyt tarkastellaan sitä yhdestä näkökulmasta. Me on valittu tähän hyvin klassinen Erik Allardt, johon olemme varmaan kumpikin aikoinaan opinnoissamme törmätty, eikö vaan? Erik Allardtin ajatus hyvinvoinnista kytkeytyy hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Hän on käsitteellisesti jaotellut hyvinvointia "having", "loving" ja "being" ulottuvuuksina. Hän on ajatellut, että nämä ulottuvuudet voivat toimia empiiristen havaintojen jäsentäjänä ja erityisesti niiden avulla on mahdollista tutkimuksellisesti tarkastella, sitä, mitä sosiaalinen hyvinvointi tai hyvinvointi on. Allardt kytkee nämä onnellisuuskysymykseen, että miten onnellisia ihmiset ja yhteisöt on, ja että se on tärkeä osa hyvinvoinnin tutkimusta.

Allardtin teoriaa on vuosien saatossa paljon käytetty. Sitä on myös muokattu, jäsennetty ja tietyllä tavalla myös jalostettu. Mutta nyt tässä meidän podcastissa me painotetaan tästä ulottuvuudesta, erityisesti näitä "loving" ja "being" ulottuvuuksia eli "loving" / "att älska" tarkoittaa siis yhteisyyssuhteita paikallisyhteisöön, perheyhteisyyttä, ystävyysuhteita ja sen tyyppisiä asioita. Jossain määrin tarkastelemme myös "being" / "att vara" på svenska ulottuvuutta, eli itsensä toteuttamista, joka liittyy suhteessa oloon toisiin, arvonantoon, korvaamattomuuteen ja poliittisiin resursseihin. Se ihan lyhyesti, eli Allardtia tässä hyödynnetään, juttellessamme sosiaalisesta hyvinvoinnista.

Meillä on tässä muutamia esimerkkejä, joiden kautta me tätä lähestytään. Nämä esimerkit tulevat tutkimuksesta ja sitten tuolta ihan lastensuojelun asiakastyön kautta ja niihin liittyen tuodaan esiin erinäisiä näkökulmia, joista erityisesti yhteenkuulumisen tunne ja yhdessä tekeminen ovat meillä se näkökulmina.

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta

Voisin eka tuoda esiin tämän tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan, josta mainitsin jo aikaisemmin koska minulla on tutkimushanke tähän liittyen. Kun ajatellaan tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa, se aika lailla kytkeytyy sosiaaliseen hyvinvointiin. Siinähan on kyse sellaisesta toiminnasta, jossa ensisijaisesti lasta, mutta myös hänen perhettään tuetaan ja se tuki tapahtuu niin, että tuodaan lapsen elämään uusia ihmissuhteita.

Nämä tukiperheet tai tukihenkilöt yleensä toimivat vapaaehtoisesti eli heiltä ei edellytetä sosiaali- ja terveys- tai kasvatustalon koulutusta ja tämän tyyppiset vapaaehtoisuuteen perustuvat tukisuhteet kestävät yleensä vähintään vuoden, mutta usein pidempäänkin. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on usein intensiivisempää ja se kestää vain muutaman kuukauden. Ja ihan nyt selvyuden vuoksi, meidän pohdinnat liittyvät tähän vapaaehtoisten toteuttamaan tukisuhdetoimintaan.

Jos sosiaalisen hyvinvoinnin käsitteen kautta tarkastelee tukisuhdetoimintaa, niin se toiminnan ydin on juuri sosiaaliset suhteet ja niiden merkitykset. Ja aika vahvasti tämän toiminnan taustalla on oletus, jonka mukaan uudenlainen ihmissuhde lapsen tai nuoren elämässä lisää hänen hyvinvointiaan ja sitä kautta myös perheen hyvinvointia ja aika usein tavoite on sellaisen ihmissuhteen luominen, jossa sekä "loving" että "being" ulottuvuudet toteutuvat, eli että lapsen tai nuoren sosiaaliset suhteet jollain tavalla kohenevat uuden ihmissuhteen myötä.

Mutta mitä sä Paula tästä tuumaat kun ajattelet tätä sieltä lastensuojelun näkökulmasta ja niiden käytäntöjen kautta?

Joo no tietysti, jotta voidaan ymmärtää tukisuhde- tai tukiperhetoimintaa lastensuojelukäytäntönä, niin meidän pitää ensiksi ymmärtää, että mihin lastensuojelulla toimintana tähdätään. Kaiken lastensuojelussa tapahtuvan toiminnan lähtökohtana on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ja lapsen erityinen suojeleminen. Lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen tähdätään myös tällä tukisuhde- ja tukiperhetoiminnalla. Ja jos vielä vähän tarkemmin katsotaan sitä mitä se konkreettisesti tarkoittaa, niin on tärkeää, että pystymme tarjoamaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle kokemuksia siitä, mitä se semmoinen tavallinen arki voi olla.

Ja tästähän me juteltiin: eli mites määritellään tavallinen arki?

Se onkin hyvä kysymys, sitä on vaikea määritellä, mutta ehkä lähtisin itse lähestymään sitä kautta, että arjessa on ennakoitavuutta, lapsella on turvallisia ihmissuhteita, lapsi saa ikään kuin ottaa perheessä lapsen roolin, eikä kantaa esimerkiksi vastuuta asioista, jotka hänelle ei kuulu. Meistä kukaan ei voi määritellä sitä, mitä tavallinen arki toiselle tarkoittaa, mutta voimme yleisellä tasolla yrittää pyrkiä juuri siihen, että lapsen arki pysyy ennakoitavana ja turvallisena. Eli tätä tarkoitan tällä tavallisella arjella, kun siihen myöhemminkin viittaa.

Kun mietitään tukisuhteita lastensuojelun käytännöissä, niin ne suhteet on tosi merkityksellisiä. Niihin pitää ryhtyä siitä näkökulmasta että ne tuovat jotain lisäarvoa lapsen arkeen, eikä niin, että se on tämmöinen ”sirkushuveja” -tyyppinen ratkaisu. Eli että lapsi pääsee näkemään ja elämään tavallista arkea, kun se hänen oma arkensa ei sitä välttämättä ole. Eli tukisuhdetoiminnan tavoitteena ei ole pelkästään se, että käydään huvipuistoissa ja tehdään vain kivoja juttuja, vaan että eletään semmoista normaalia arkea siellä tukiperheessä.

On myös tosi tärkeitä huomioida, että tukihenkilön tai tukiperheen pitää olla semmoinen, että lapsella itsellään on hyvä olla. Vaikka lastensuojelussa lähtökohtaisesti työskennellään perheen kanssa, Suomessa lastensuojelulakikin puhuu lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta, niin silti tukisuhdetoiminta on lähtökohtaisesti lasta varten.

Näen kyllä, että tukisuhdetoiminta parhaimmillaan voi olla tosi merkityksellistä lapselle ja toki koko perheelle. Jos ajatellaan vaikka että meillä on alakouluikäinen lapsi, jonka perheeseen kuuluvat molemmat vanhemmat, mutta vanhemmat on eronneet ja lapsi asuu toisen vanhemman kanssa ja tapaa sitä toista vanhempaa harvakseltaan. Ja tällä lapsella ei ole sisaruksia eikä oikein kavereitakaan. Jos tämä lähivanhempi jonka luona lapsi asuu, ei välttämättä pystykään vastaamaan sen lapsen tarpeisiin ja lapsi olisi ikään kuin oppinut ottamaan vastuunkantajan roolin perheessä ja tekemään asioita, joita ei sen lapsen ikätason huomioiden vielä tarvitsisi tehdä. Tällä vanhemmalla saattaa olla esimerkiksi mielenterveyden pulmaa tai hankaluuksia tehdä arjesta lapsen tarpeita vastaava. Voi olla, että siellä on esimerkiksi perhetyötä jo arjessa tukena, mutta siitä huolimatta lapsi tarvitsisi kosketuspinnan siihen, että minkälaista normaali arki on, juuri sen takia, että hän oppisi ettei tarvitse ottaa vastuunkantajan roolia.

Jos löydetään sopiva tukiperhe tälle lapselle, jossa saattaisi olla vaikka suurin piirtein samanikäinen lapsi tukiperheen vanhempien lisäksi, niin kyllähän ne suhteet voi muodostua tosi merkityksellisiksi.

Mitä Johanna ajattelet tutkimustiedon näkökulmasta tästä mitä äsken vähän kerroin? Mitä tukisuhdetoiminta on tutkimustiedon valossa etenkin tämän sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta tarkasteltuna?

Jos sitä katsoo lähihistorian kautta, niin tukihenkilö ja tukiperhetoiminta on tosi vakiintuneita työmuotoja sosiaalityössä. Niitä on käytetty useita vuosikymmeniä. Tosin meillä on aika niukalti tutkimustietoa etenkin lasten ja nuorten näkökulmista, että minkälaista tämä toiminta on. Ja tämä oli

ehkä yksi motiivi aikoinaan siihen, että haimme rahoitusta ja käynnistimme tutkimushankkeen, jota kutsumme LATU-hankkeeksi. Hankkeen nimi oli: ”Lapsen tukena: tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta lapsi- ja perhesosiaalityössä” ja siinä me tarkasteltiin tukisuhdetoimintaa eli tukihenkilöitä ja tukiperheitä ja koko sitä suhdeverkostoa mikä siinä ympärillä on, monista eri näkökulmista, myös ihan lasten ja nuorten kanssa yksilöinä työskennellen.

Jos ajatellaan sosiaalista hyvinvointia käsitteenä, niin kyllähän tutkimustoiminta lasten kanssa toi LATU -hankkeessa aika selkeästi esiin sen, että lasten näkökulman tarkastelu on ensiarvoisen tärkeitä, koska koko toiminnan ydin on, että lapselle tuodaan hänen elämäänsä uusia ihmissuhteita.

Ehkä harvemmin tulee ajateltua silloin kun tukihenkilö ja tukiperhetoiminnasta puhutaan, että ei ole tärkeitä tarkastella vain yksittäistä tukisuhdetta eli sitä lapsen ja tukihenkilön ja lapsen ja tukiperheen, koska aika usein monenlaiset muutkin seikat on lapsille tosi tärkeitä. Esimerkiksi lemmikit tuli esiin aika vahvasti. Niin myös tukiperheiden omat lapset, lapsenlapset tai naapuruston lapset siellä missä tukiperhe tai tukihenkilö asuu ja kaikki muut mahdolliset ihmissuhteet mitä tukiperheellä ja tukihenkilöillä itsellään on, jotka ehkä tulee osaksi myös tämän tuettavan lapsen elämää ja sillä tavalla osaksi sitä tukisuhdetta. Joskus oli kyse myös uudesta harrastuksesta, jota tehtiin tukiperheen tai tukihenkilön kanssa. Ja siinä tietysti sitten saatettiin muodostaa myös muunlaisia ihmissuhteita.

Eli ehkä jos nyt ajattelee tätä kuviota sosiaalisen hyvinvoinnin käsitteen kautta, niin se käsite voi auttaa hahmottamaan suhdeverkostoa, joka tulee tämän toiminnan myötä. Ei pelkästään sitä yksittäistä suhdetta, jonka ajatellaan olevan tukeva suhde.

Ja silloin on hirveän tärkeitä se, että lapset ja nuoret on mukana tuottamassa tietoa tästä toiminnasta ja miettimässä, että mikä sen toiminnan tarkoitus on. Näkökulma sosiaaliseen hyvinvointiin liittyen jää aika kapeaksi, jos lasten tuottamaa tietoa ei oteta mukaan toiminnan tarkasteluun.

Ammattilaisten kuuluu ihan työnsä puolesta arvioida tätä toimintaa vähintään kerran vuodessa pitäen tällaisia niin sanottuja seuranta- tai arviointipalavereita. joissa on paikalla lapsia ja nuoria, tukiperhe tai tukihenkilö ja lapsen tai nuoren vanhemmat ja sosiaalityöntekijä. Hankkeessamme huomasimme, että ammattilaiset aika usein tämän tyyppisissä palavereissa tyytyy aika vähään. Eli jos lapsi vaikka ei heti innostu kertomaan omia ajatuksiaan ja sanoo vaikka ”en mä tiedä, en osaa sanoa, ihan kiva”, niin ammattilainen ei erityisemmin yleensä sen jälkeen enää innosta tai kysy siltä lapselta, vaan tyytyy siihen. Silloin lapsen tuottama tieto sosiaalisesta hyvinvoinnistaan jää aika niukaksi ja tämä on asia mihin tässä meidän hankkeessa myös pureuduttiin ja kehitettiin erilaisia menetelmiä ammattilaisille, joiden avulla he voi sitten tietoa lapsilta ja nuorilta kysyä. Tehtiin siis sarjakuvia, kortteja, lomakkeita ja kaikkea tämän tyyppisiä työmenetelmiä.

Mitä sinä tästä ajattelet tästä näkökulmasta? Minkälaisena tiedon tuottajana lapsi tässä toiminnassa on? Sulla on ehkä työn kautta kertynyt jotain ajatuksia tähän liittyen?

Kyllä on paljonkin ajatuksia tähän liittyen, mutta lähtökohtaisesti ajattelen, että lapsen näkökulma lasten kanssa tehtävän sosiaalityön käytännöissä jää edelleen valitettavan vähälle huomiolle. Siellä tulee jostain syystä tarvetta puhua sen lapsen yli joko aikuisten kesken tai jopa ihan viranomaisten kesken. Eli kyllä sosiaalityön käytäntöjä on edelleen tarpeen tarkastella tosi kriittisesti, jotta lapsen ääni ihan aidosti tulisi kuulluksi. Tämän takia mielestäni on ihan tosi tärkeitä, että näitä lastensuojelukäytäntöjä on alettu tarkastella nimenomaan lapsen näkökulmasta muun muassa erilaisten tutkimushankkeiden muodossa, ja myös ihan siinä konkreettisesti käytännön työssä.

Kuten sanoin, meillä on tosi paljon parannettavaa edelleen siinä, että lapsen ääni tulisi paremmin kuulluksi. Se onkin oikeastaan ihan tosi iso kysymys miettiä, että miten ne sosiaalityöntekijät arjessa pystyisi tekemään työnsä niin että olisi aikaa kuulla, mitä lapsi ihan oikeasti ajattelee.

Se että lapsi rupeaa kertomaan sosiaalityöntekijälle asioistaan, edellyttää luottamusta lapsen ja sosiaalityötä välillä. Ja sen luottamuksen syntymiseen useinkaan ei riitä yksi tapaaminen, vaan se vaatii useamman tapaamisen ja se vaatii konkreettisesti sen lapsen tasolle menemistä. Ymmärrys sosiaalisesta hyvinvoinnista edellyttää luottamusta.

Jos ajatellaan että lapsen pitää pystyä tuottamaan tietoa omasta tilanteestaan niin eihän hän kerro, jos hän ei luota siihen aikuisen kenelle hän kertoo. Ja koska lastensuojelussa lapsi on kuitenkin aina se, joka on erityisen suojelun tarpeessa ja johon niitä suojelutoimia ikään kuin kohdennetaan, niin avaimet löytyvät oikeastaan vasta siinä kohtaa, kun tiedetään, mitä lapsi ajattelee, miten hän oman arkensa näkee. Sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta myös oleellista on se, mitkä suhteet on lapselle merkityksellisiä.

Ja nyt kun oikein lähden miettimään tukisuhdetoimintaa lastensuojelun käytännössä, niin ihan varmasti on tullut vastaan tilanteita, joissa aikuiset ikään kuin keskenään on miettineet että joku tietty tukiperhe olisi lapselle sopiva. Ja sitten kun lapsi menee sinne perheeseen, se ei välttämättä lapsesta itsestään olekaan hyvä ratkaisu. Jos lasta ei näissä hetkissä keskitytä kuuntelemaan niin aikuiset ympärillä voi tehdä jopa vähän virheellisiä tulkintoja siitä, mikä on lapselle hyvä ratkaisu.

Ja vaikka kaikkien yhteinen näkemys olisi, että lapsi tarvitsee tukisuhdetoimintaa, niin sopivan tukihenkilön tai tukiperheen löytäminen ei ole aina ihan helppoa. Ihmissuhteita ei koskaan pitäisi ottaa itsestään selvyyksinä tai jotenkin olettaa, että ne syntyisivät automaattisesti, vaan niiden muodostumiselle pitää antaa aikaa ja myös kuulla lapsen näkökulmaa ja ajatuksia. Koska kuten sanoit, tukisuhdetoiminnassa lapsen elämää tuodaan uusia ihmissuhteita, niin kyllähän meidän pitää pystyä kuulemaan, mitä lapsi hänen elämäänsä tuoduista uusista ihmissuhteista ajattelee.

Kyllä, tästä me puhuttiinkin, että me aikuiset aika helposti saatetaan olettaa, että kun lapset vain laitetaan jonnekin ja heidän elämäänsä tuodaan ihmisiä, niin he rupeaisi saman tien itse toimimaan sen eteen, että se suhde syntyisi jotenkin luonnollisesti ja automaattisesti, mutta niinhän se ei ole. Tämä on jotenkin ihan nurinkurinen ajatus, että kun tuodaan kahden perheen lapset yhteen, ne ihan automaattisesti rupeaisi leikkimään.

Tai aikuiset olettavat, että menkääs te lapset siitä nyt leikkimään. Kun eihän meillä kaikilla aikuisillakaan klikkaa välittömästi toistemme kanssa, eikä välttämättä ollenkaan klikkaa toistemme kanssa, niin se on jotenkin ihan hupsua ajatella, että aikuiset ikään kuin ulkoapäin määrittävät sen, että tuodaan lapset yhteen ja he automaattisesti rupeaa leikkimään.

Tätä voi ehkä soveltaa tähän tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaan sitä kautta, että siinä suhteiden muodostamisessa pitää olla oikeasti aika tarkkana ja tarkastella sitä monesta näkökulmasta.

Sosiaalinen hyvinvointi ja yksinäisyys

Toiseksi tapaukseksi sosiaaliseen hyvinvointiin liittyen mietimme yksinäisyysasioita. Nehän näiden "loving" ja "being" ulottuvuuksien kautta kytkeytyy tosi vahvasti sosiaalisiin suhteisiin.

Yksinäisyys ilmiönä ja sosiaalisten suhteiden puute mielletään yhtenä hyvinvoinnin vajeena.

Itse asiassa yksinäisyys on ilmiö, joka on tullut esiin sekä lapsiperhepalveluissa, asiakastyössä ja tutkimustoiminnassa tosi tiuhaan. Esimerkiksi on sanottu, että ystävyysuhteet on yhteiskuntaa ylläpitävää sosiaalista sementtiä. Tämän tyyppisiä metaforia on käytetty. itse asiassa yksinäisyyttä on

kuvattu yhteiskuntamme yhtenä kaikkein haastavimmista sosiaalisista ongelmista ja sillä on monenlaisia seurauksia.

Lasten ja nuorten yksinäisyys on viime vuosina lisääntynyt. Tietysti me kaikki varmaan mietitään heti korona, ja sillä oli oma vaikutus tähän ja sen vaikutuksia vielä tietysti pyritään taklaamaan monella tavalla. Mutta esimerkiksi kouluterveyskysely ja nuorisobarometri kertovat myös siitä, että meillä on enemmän ja enemmän yksinäisiä lapsia ja nuoria, eikä varmaan ihan vielä tiedetäkään mitä kaikkea koronasta seurasi. Menee aikaa ennen kuin sen vaikutukset nähdään, mutta yksinäisyyden lisääntymiselle, se on ollut kyllä merkittävä aikakausi.

Itse asiassa nuorisobarometrissä on todettu muun muassa että yksinäisyys on kytköksissä perheen tulotasoon: pienituloisissa perheissä elävät lapset ja nuoret kokee yksinäisyyttä useammin.

Mietimme tätä yksinäisyyskysymystä liittyen myös tähän tukisuhdetoimintaan, että millä tavalla se esimerkiksi tässä meidän LATU -tutkimushankkeessa näyttäytyi. Ja siellä se tuli kyllä ihan selvästi esiin yhtenä syynä siihen miksi lapsille ja nuorille tukiperheitä tai tukihenkilöitä haetaan. Toiminnan piirissä olevat lapset ja nuoret on ammattilaisten mukaan ylipäänsä vuosi vuodelta yksinäisempiä, mikä tarkoittaa etenkin vertaissuhteiden eli ystävyyssuhteiden puutetta, mutta myös esimerkiksi hyvin pieniä perheitä, joissa lapsen arjessa olevien ihmissuhteiden määrä on tosi rajattu.

Tässä toiminnassa tietysti on vapaaehtoinen aikuinen tai aikuisia, jotka tulevat omine verkostoineen paikkaamaan tätä tietynlaista sosiaalisen sementin vajetta lapsen ja nuoren elämässä. Yhtenä ryhmänä, joka tässä LATU -tutkimuksessa tuli esiin, olivat lapset, joilla on neuropsykiatrisia oireita. Syy miksi he ammattilaisten puheessa korostui, on että he voivat kokea vertaissuhteet aika haastavina - kaverisuhteissa voi olla vaikea ymmärtää toinen toistaan – ja silloin aikuinen tukihenkilö tai tukiperhe voi paremmin osata mukauttaa omaa toimintaansa lapsen tarpeisiin. Tämä oli yksi ryhmä joka siellä tuli esiin.

Mutta esiin tuli myös, ettei tämmöinen tukisuhde automaattisesti aina tuo vaan positiivisia tuloksia ja tämmöisiäkin tilanteita on tärkeä tarkastella ja keskustella lasten ja nuorten kanssa. Yhtenä esimerkkinä keski-ikäinen nainen tukihenkilönä, jolla oli noin kaksitoistavuotias poika tuettavana. Heillä oli ollut tämä tukisuhde käynnissä noin vuoden verran. Siinä seurantapalaverissa jossa me tutkijoina oltiin mukana, tämä poika pohti aika paljon sitä, kehtaako hän enää liikkua tämän hänen tukihenkilönsä kanssa kaupungilla sitten kun hän täyttää 13 ja hänestä tulee vähän vanhempi. Koska esimerkiksi hänen omat luokkatoverinsa oli jo vähän ihmetelleet, että: ”Miksi sä tuon tädin kanssa täällä pyörit?”, ”kuka toi on?”, ”mitä tekemistä teillä on toisten kanssa?”

Tuo on tosi hyvä näkökulma, tuossakin on hyvää tarkoittaen muodostettu tämä tukisuhde ikään kuin suojaamaan sitä lasta tietyiltä tekijöiltä hänen arjessaan, mutta että sitten se ei ole kuitenkaan lapsen tarpeita vastaavaa. Tällaisiahan meillä tapahtuu siellä käytännössä. Osittain se johtuu siitä, ettei ole kuultu lasta. Osittain se on toki myös sitä, että eihän näitä tukihenkilöitä ja tukiperheitä ihan jokaisella oksalla kasva, niitä on joillain alueilla varsinkin hyvin vähän saatavilla, joka on toki ihan oma ongelmansa sitten.

Me kuullaan tässä hienosti se, miten vaikeata on löytää se semmoinen kaikkia palveleva suhde.

Joo, kyllä. Tämä poika mietti tosi paljon siinä sitä kehtaako hän, että häntä hävettää välillä liikkua julkisesti. Vaikka hän pitää tukihenkilöstä tosi paljon ja heillä on mukavaa yhdessä, mutta että mitä vanhemmaksi hän tulee, niin sitä enemmän hän pohtii tämän tyyppisiä asioita. Ja tätä tietysti tutkijana rupeaa miettimään monesta eri näkökulmasta, että onko meidän yhteiskunnalliset normit

lasten ja nuorten tai ylipäättänsä ihmissuhteiden osalta niin tiukkoja, että lapsi ja nuori joutuu miettimään tämän tyyppisiä asioita. Se on aika surullista.

Ja sitten toisaalta, meidän pitää tiedostaa, että lastensuojelun piirissä olevien lasten tilanteet ei ole sellaisia stabiileja ja vakaita. Kenenkään meidän elämä ei ole jatkuvasti stabiilia ja vakaata. Vaan tässäkin tämä poika on kasvanut ja sen oman kasvunsa myötä herännyt pohtimaan sitä, että se mikä on aikaisemmin ollut hänelle hyvä, ei välttämättä nyt olekaan enää hyvä.

Eli tavallaan ei pitäisi myöskään liikaa sementoida niitä - kun tämä joskus käynnistettiin niin ikään kuin itseisarvo olisi, että se jatkuu ainiaan.

Esitit tuossa jo aika paljon ajatuksia tästä, mutta mitä muita ajatuksia yksinäisyyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyen?

No jos ensiksi mietin tätä koronapandemian lisäämää yksinäisyyttä, niin kyllä mielestäni lastensuojelussa näkyy ihan selvästi se, että pandemian aikana lasten ja perheiden yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät. Lastensuojelussa kuitenkin on paljon sellaisia perheitä asiakkaina, joilla on jo valmiiksi varsin rajattu määrä sosiaalisia suhteita ja kun nekin kontaktit oli pandemian aikana rajoitettu niin kyllähän se perheiden arjessa näkyi ihan selvä selkeästi.

Jäin miettimään vielä sellaista näkökulmaa, että joskus asiakastyössä kohtasi perheitä, joissa vanhempi oikeasti ja aidosti hyvää tarkoittaen on alkanut syystä tai toisesta rajoittaa lapsen sosiaalisia suhteita. On vaikkapa ajatellut suojelevansa lasta näin toimimalla. Taustalla voi olla esimerkiksi sitä, että vanhempien keskinäisissä väleissä on jotain semmoista, jolta tämä toinen vanhempi itse haluaa suojautua eikä välttämättä pysty näkemään lapsen etua siinä tilanteessa.

Tai voi olla tilanteita, että katkaistaan välejä muihin perheenjäseniin ja samalla suljetaan lapsi hänen ja esimerkiksi vaikka isovanhempiensa välisen suhteen ulkopuolelle. Taustalla voi olla myös häpeää siitä, että perhe on joutunut lastensuojelun asiakkuuteen, vaikka näinhän ei tietysti näin sosiaalityöntekijän näkökulmasta ikinä pitäisi ajatella, että joutuu lastensuojelun asiakkuuteen, koska sillä toiminnalla tavoitellaan hyvää ja pyritään vakauttamaan perheen tilannetta. Sen pitäisi olla enää nyky maailmassa tabu. Mutta näin ne perheet ajattelevat, että joutuvat lastensuojelun asiakkuuteen ja että ikään kuin hävetään sitä lastensuojelun asiakkuutta ja pidetään se vain ihan ydinperheen omana tietona katkoen lapselta suhteita hänelle merkityksellisiin aikuisiin.

Häpeäkin voi itse asiassa olla aika merkittävä asia jos ajatellaan sosiaalista hyvinvointia ja sillä voi olla aika isoja seurauksia sosiaaliselle hyvinvoinnille?

Häpeä on varmasti asia mitä me ammattilaisetkaan ei riittävän usein pysähdytä miettimään. Tai ylipäättään sitä, mikä nyt on se juurisyy tämän kaiken taustalla. Kun päästään oikeasti niihin juurisyihin, niin ne on tosi hedelmällisiä tilanteita. Kun ammattilainen pääsee lapsen kanssa hyvään luottamukselliseen suhteeseen juttelemaan sen lapsen asioista, niin saattaakin ilmetä että lapsi on vaikka tosi yksinäinen. Ne on tosi isoja keskusteluja käydä sitten vanhemman kanssa, että hei että tiesitkö että sun lapsi ajattelee tästä asiasta tällä tavalla? Ja varsinkin mitä pienemmästä lapsesta on kyse, niin ei hän ole välttämättä osannut sanoittaa yksinäisyyden tunnetta tai surua siitä, että hänelle tärkeät ihmissuhteet on katkenneet. Täytyy tietysti aina muistaa, että lapsi on lähtökohtaisesti lojaali vanhempaa kohtaan riippumatta siitä, miten vanhempi on käyttäytynyt ja miten on kyennyt lapsen tarpeisiin vastaamaan

Tämä tekee lastensuojelun sekä ammatillisesta toiminnasta, mutta myös tutkimuksesta välillä tosi haastavaa.

Joo se on juuri näin. Tällaisissa tilanteissa ajattelen, että ammattilaisen ymmärrys ja kyky sanoittaa sosiaalisten suhteiden merkitystä on tosi tärkeitä. Juuri sen takia olisi äärimmäisen tärkeää keskittyä kuuntelemaan mitä lapsella itsellään on sanottavana, jotta pääsisimme tilanteeseen, jossa ammattilainen alkaa ymmärtää niitä suhteita, joiden osana lapsi on. Sitähän lastensuojelun käytännöt nykyisin ovat, ymmärrystä suhteiden merkityksestä lapsen ympärillä.

Yhteenveto

Olemme nyt tarkastelleet vähän eri näkökulmista tätä sosiaalisen hyvinvoinnin käsitettä ihan tutkimustiedon ja käytännön työskentelytiedon kautta. Voisitko Paula vielä vähän vetää yhteen muutamat tärkeimmät pointit, mitä meillä on ollut.

No, kun tarkastellaan sosiaalista hyvinvointia näiden ”loving” ja ”being” -ulottuvuuksien avulla, kyse on nimenomaan yhteenkuuluvuudesta, yhdessä tekemisestä ja niiden sosiaalisten suhteiden laadusta. On tärkeää muistaa, että sosiaalisten suhteiden määrä ei korreloi suoraan laatuun. Laatu on tärkeämpää kuin määrä. Sosiaalisella hyvinvoinnilla ja sosiaalisilla suhteilla on todettu olevan vahvat linkit esimerkiksi resilienssiin ja vaikeuksista selviämiseen ja näin on todettu esimerkiksi vuoden 2022 nuorisobarometrissä. Eli onhan sosiaaliset suhteet tosi merkityksellisiä sille, miten lapsi kasvaa, kehittyy ja kulkee polkuaan lapsesta aikuisuutta kohti. On niillä valtavan suuri merkitys.

Kun tarkastellaan sosiaalisten suhteiden laatua lasten kanssa tehtävän työn käytännöissä, kyllähän se sielläkin näyttäytyy näin, että sosiaalisten suhteiden määrä ei suoraan korreloi laadun kanssa. Että yksikin tärkeä ja lasta suojaava suhde on merkityksellinen. Erityisesti nyt, kun suomalaisen lastensuojelun kentällä on hyvin vahvasti jalkautumassa systemisen lastensuojelun toimintamalli, josta voitte halutessanne käydä lukemassa lisää Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilta, niin senkin kautta meidän ammattilaisten pitäisi pystyä paremmin selvittämään ja arvioimaan niitä suhteita, joiden osana lapsi on.

Kun tullaan tänne tutkimustietoon niin sosiaaliseen hyvinvointiin kytkeytyviä hyvinvointivajeita voitaisi oikein kutsua tällaisiksi viheliäisiksi tai ilkeiksi ongelmiksi. Ne ovat kaikille sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden ammattilaisille haastavia ongelmia, koska sosiaalisten suhteiden keinotekoinen luominen tai sosiaaliseen yhteyteen pakottaminen toimii hyvin harvoin. Ja ymmärrys hyvinvoinnista jää vajaaksi jos sosiaalisten suhteiden merkitystä ei ymmärretä. Tällöin se on nimenomaan ammattilaisten tehtävä luoda mahdollisuuksia ja tukea lapsia ja nuoria toimimaan näissä suhteissa.

Usein se, että tehdään jotain asioita yhdessä sen sijaan, että istuttaisiin vaikka vaan pöydän äärellä ja juteltaisiin, sen kautta löytyy tällaisia sosiaalisia ulottuvuuksia. Siksi esimerkiksi helposti saavutettavat lasten ja nuorten asuinalueisiin kytkeytyvät toimintamahdollisuudet, esimerkiksi leikkipuistot, nuorisotilat, kirjastot ja erilaiset harrastetilat voivat olla tosi tärkeitä kun lapsi muodostaa joko itse tai aikuisten tukemana sosiaalisia suhteita.

Joo, kyllä, toiminnallisuus on tärkeitä! Se olisi ehkä vielä semmoinen ydinviesti meiltä, että sosiaalisessa hyvinvoinnissa toiminnallisuuden ulottuvuutta ei pidä unohtaa.

Ajattelen, että on tosi tärkeitä, että olette esimerkiksi LATU-hankkeessa kehittänyt näitä tällaisia erilaisia välineitä, sen lasten tilanteiden arviointiin ja myös tukisuhdetoiminnan tueksi, koska edelleen mielestäni käytäntö on liian useasti, että haastatellaan lasta ja jotenkin se luottamus ei lähde rakentumaan haastattelun kautta, vaan nimenomaan toiminnallisen tekemisen kautta. Mennään vaikka hampurilaisille tai mennään leikkipuistoon. Sitähän se lastensuojelutyö parhaimmillaan käytännössä on, että työ pääsee jalkautumaan sinne lapsen arkeen, lapselle tärkeisiin asioihin, jotta paremmin ymmärretään sitä sosiaalisten suhteiden verkostoa, jonka ympäröimänä lapsi on

Ja sitä mikä merkitys sillä verkostolla on, koska se ei ole aina verkosto joka tukee, vaan se voi olla myös verkosto joka aiheuttaa juuri niitä epämukavuuksia.

Mutta tässä varmaan oli meidän näkökulma sosiaaliseen hyvinvointiin – kiitos kuulijoille!

Kiitoksia.